

Het ware gezicht van de Roma

VISUALIA 695

Een stervende symfonie

Door Eric Bos

Emma Rouault werd in 1856 geboren. Dus zou ze dit jaar 150 jaar zijn geworden, als ze nog had geleefd. Ze maakte er zelf een eind aan. In de plaatselijke apotheek propte ze op een onbewaakt moment enkele handen vol arsenicumpoeder in haar mond. Opperste wanhoop en verveling en een diepe teleurstelling in de liefde en het leven hadden haar tot deze daad gebracht. Ze wist nog net op tijd thuis te komen, toen begonnen de krampen alsof ze door vier paarden uit elkaar werd getrokken. Haar echtgenoot, plattelandsdokter Charles Bovary, zat machteloos aan haar bed, terwijl de dood haar langzaam maar zeker in zijn armen sloot. 'Haar tong kwam ver uit haar mond; haar ogen rolden en verflisten als twee uitdovende lampen', zoals de Franse schrijver en dokterszoon Gustave Flaubert (1821-1880) het in de eerste psychologische roman *Madame Bovary* omschreef. Het kloppen van haar hart was 'zacht en vaag, als de laatste klanken van een wegstervende symfonie'.

De tragische symfonie die Emma Bovary was, begon met een glanzende ouverture. In het klooster waar Emma aanvankelijk verbleef, las zij stiekem scabreuze keukenmeidenromans over vurige passies en levens vol spanning. Zo leerde ze de wereld kennen en de ontmoeting met weduwnaar Charles Bovary leek dat alles waar te maken. Charles was echter een saaie man en het bruisende openingsdeel ging over in een somber adagio, opgesloten als Emma zat in een louter dienstverlenend leven, het perfect verzorgen van echtgenoot en dochter. En dan het Scherzo, de opwindende levenslust in twee buitenechtelijke relaties waardoor het leven toch nog een roman leek te worden. Om in het sombere slotdeel te eindigen met liefdesverdriet, grote schulden en uiteindelijk de zelfgekozen dood.

Emma Bovary werd in feuilletonvorm in *Revue de Paris* gepubliceerd en in 1857 als boek uitgegeven. Een keukenmeidenroman is het, maar zo prachtig geschreven; zelfs na 150 jaar is het verrassend modern gebleven. Emma stond model voor andere tragische vrouwenlevens als Eline Vere van Couperus of van Hedwig in *Van de Koel Meren des Doods* van Frederik van Eeden of Anna Karenina van Tolstoj. Verzonnen vrouwen, maar Emma heeft echt bestaan. Flaubert baseerde zijn roman op een berichtje in de *Paris-Normandie* in Rouen.

Als Roemenië tot de Europese Unie mag toetreden, worden we medeverantwoordelijk voor twee miljoen Roma. In hun boek *Sla een spijker in mijn hart* schetsen schrijfster Mariët Meester en fotograaf Jaap de Ruig een ontluisterend beeld van deze bevolkingsgroep aan de rafelrand van de samenleving.

Door Joep van Ruiten

Roma-gezin in Hetea, Roemenië.

Foto: Jaap de Ruig

In de zomer van 2000 werd het Nederlandse nieuws wekenlang beheerst door vijf Roma-families. Met name Utrecht had veel met ze te stellen. De families wilden zich in de Domstad vestigen, maar de burgemeester sommeerde de gezinnen terug te keren naar waar ze vandaan kwamen. Dat bleek buurgemeente Driebergen. Daar had de burgemeester de Roma kort daarvoor honderdduizenden euro's gegeven om van ze af te komen.

Zie hier het lot van de Roma in een notendop: niemand weet waar ze vandaan komen, niemand weet wat ze ermee aanmoeten. En altijd is er sprake van gesjacher en angst voor criminaliteit. Vorige maand nog werd er in Brussel iemand neergestoken om een mp3-speler. De eerste verdenkingen gingen uit naar Noord-Afrikanen. Toen dit een pijnlijk misverstand bleek, werden Roma-zigeuners uit Polen als verdachten naar voren geschoven.

Als straks Roemenië tot de Europese Unie wordt toegelaten, is Europa zo'n twee miljoen Roma rijker. Hoog tijd voor een nadere kennismaking, vinden schrijfster Mariët Meester en fotograaf Jaap de Ruig. Het tweetal heeft sinds de val van dictator Ceausescu in 1989 meerdere reizen naar Roemenië gemaakt om deze bevolkingsgroep in de verdrukking beter te leren kennen. Hun ervaringen zijn opgetekend in *Sla een spijker in mijn hart*.

De publicatie van hun boek heeft een politieke achtergrond, geeft Meester toe. "Op dit moment wordt in Brussel weer gesproken over de toetreding van Roemenië. Een overgrote meerderheid van de Roemenen wil graag bij de unie horen, de afgelopen jaren is hard gewerkt om aan de voorwaarden te voldoen. Als het Roemenië lukt lid te worden, wordt Europa automatisch medeverantwoordelijk voor de Roma. Dan moet je ook willen weten om wat voor mensen het gaat."

Sla een spijker in mijn hart schetst een ontluisterend beeld van een bevolkingsgroep die al eeuwen aan de onderkant van de samenleving bivakkeert: zonder opleiding en perspectief, opgejaagd en gediscrimineerd. Roma staan bekend als zigeuners, maar dat is een vlag die de lading niet dekt. Waar ze precies vandaan komen, is onbekend. Meester: "Er bestaan verschillende mythen, bijvoorbeeld dat ze van de apostel Judas afstammen. Algemeen wordt aangenomen dat ze uit India komen, maar niemand weet wanneer en waarom ze daar verrokken zijn."

Mariët Meester portretteert een bevolkingsgroep in de verdrukking

Na een paar slechte ervaringen met bevooroordeelde tolken, leerde Meester zichzelf de Roemeense taal en zocht ze de Roma op in achterbuurten en geïsoleerde dorpjes op het platteland. Ze voerde gesprekken, bleef een aantal weken logeren en trok weer verder. Een aantal gezinnen werd meerdere keren bezocht. "Kwamen we na een aantal jaren terug, leefden sommigen nog steeds in dezelfde ellende. Dat is een van de redenen waarom ik er tussen 1997 en 2003 niet meer heen wilde. Ik geloofde niet dat het ooit iets kon worden. Toch ben ik in 2004 en 2005 teruggegaan."

Sla een spijker in mijn hart is een eerlijk en keihard boek, zegt Meester. Ze laat zien dat de Ro-

ma met nek worden aangekeken en vertelt over de pogroms die begin jaren negentig plaatsvonden als de Roma ergens de schuld van hadden gekregen. Ze portretteert gezinnen in erbarmelijke omstandigheden waar ouders baby's verkopen of, uit angst hun gezag te verliezen, kinderen verbieden naar school te gaan. Ze vertelt over zwendel, bedrog en diefstal, maar ook over ambachtslieden die bij nacht en ontij hun bedden vol vlooiën verlaten om naar de markt te gaan.

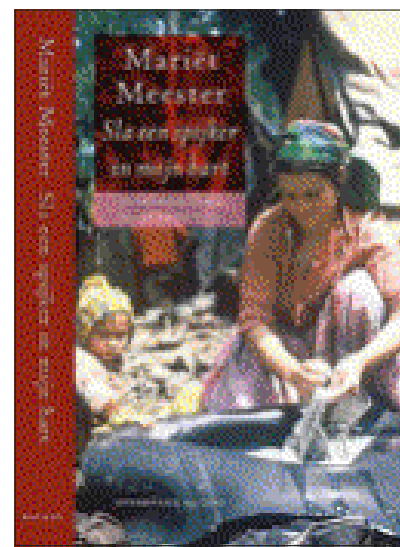
Het was niet altijd makkelijk om vertrouwen te winnen. "Ik vertelde steeds dat ik bezig was aan een boek, maar hield mijn schrijfblokje dan in mijn zak en Jaap was heel terughoudend met fotograferen", vertelt Meester. "Voor sommige Roma is het moeilijk om voor te stellen dat iemand in ze geïnteresseerd is. Ze zijn niet gewend dat er naar hen wordt geluisterd. In het Roemeense parlement zit één vertegenwoordiger voor alle Roma, en die is ook nog eens door de staat aangewezen."

Meesters fascinatie voor de Roma komt voort uit haar schrijverschap. "Ik ben op de eerste plaats een verhalenverteller. Ik heb geprobeerd een boek te schrijven waarin je ook blijft doorlezen als je je niet eens zozeer voor het onderwerp interesseert, een verhalend boek, bijna als een roman. Roma kennen een interessante, maar vooral vreselijke geschiedenis. Ze zijn tot ver in de negentiende eeuw als slaaf gehouden. In de Tweede Wereldoorlog zijn ze door de nazi's naar Transnistrië gedeporteerd. En vervolgens kwam dat verschrikkelijke communisme. Toen ik begin 1990 voor het eerst naar Roemenië reisde, probeerde ik al meer van deze mensen te weten te komen. Rapporten en studies zijn erg genoeg. Met dit boek wil ik ze een gezicht geven."

Sla een spijker in mijn hart is niet bedoeld om medelijden te wekken, benadrukt Meester. "Als ik ergens een hekel aan heb, zijn het de acties waarbij hulpgoederen naar Oost-Europa worden gebracht. Ik hoorde al van een groep Belgen die na lezing van dit boek een Roma-

schooltje wilde opknappen. Ik zag het helemaal voor me: mannen in korte broeken die muren staan te witten in een dorp vol werkloze stukadoors. Het is allemaal goed bedoeld, maar zo slecht voor de mentaliteit en het eigen initiatief."

Hoewel Meester soms moedeloos wordt van de geringe vooruitgang die de Roma de afgelopen vijftien jaar in Roemenië hebben geboekt, wil ze blijven geloven in de mogelijkheid tot verandering. "Er is in Boekarest sprake van een jonge generatie die wel onderwijs heeft gehad, die wel studeert. Er worden door Roma zelf boeken en films gemaakt over de eigen geschiedenis. Het zijn tekenen dat er iets kan veranderen. Maar het moet wel van binnenuit komen. Ze moeten het zelf doen. Anders werkt het niet."

■ BOEK

'Sla een spijker in mijn hart' door Mariët Meester met foto's van Jaap de Ruig. Uitgeverij Balans. Prijs: €19,50 (335 blz.)

Frances O'Connor als Emma Bovary in de gelijknamige BBC-productie uit 2000, een van de beste van tien bestaande filmversies van de roman, op een dubbel-dvd verkrijgbaar.

— CABARET —

Lachen om het leed dat vakantie heet

Door Peter Kuijt

Er is geen leuker leedvermaak dan vakantieleedvermaak. En cabaretiers in den vreemde schijnen altijd en eeuwig bakken met onheil over zich af te roepen. En als ze daar over vertellen of schrijven, dan kunnen wij daar weer om lachen. Wie de bundel *Blijven lachen* in zijn koffer stopt, verliest alsnog z'n eigen sores over de gemiste afslag op de périphérique of die afzetter in Antalya.

Elf cabaretiers onder wie Youp van 't Hek, Dolf Jansen, Erik van Muiswinkel en Claudia de Breij schrijven de zomerse ellende van zich af. Joep van Deudekom kan zich nog de vakantie op de Franse natuurcamping levendig herinneren. Hij zag toen zijn 74-jarige schoonmoeder voor het eerst naakt. Een blote man op de fiets, ook geen pretje. "Zijn ballen liggen dan op het zadel en zijn piemel krijgt iets nieuwsgierigs doordat hij omhoog gedrukt wordt. Alsof er

een molletje over je stuur heen kijkt."

Op het Filippijnse eiland Palawan ontmoet Sjaak Bral een Zweedse surfer wiens arm uit de kom is geschoten. "Ik kan zelf al een week niet poepen en zit nu aan de paraffine, maar zoiets gun je niemand." Hemel en aarde worden bewogen om de Zweed te helpen, de lokale arts denkt het zelfs met een rubberen fietsband op te lossen, maar uiteindelijk wordt 's mans malheur verholpen. De Zweed staat 's avonds zelfs stomdronken te headbangen op de muziek van AC/DC. "Dat gaf wat consternatie bij de oudere dorpsgenoten, die dachten dat er lepra heerste, maar even later deden ze blijmoedig mee."

★★★☆☆

Boek: *Blijven Lachen*. Auteur: diversen. Uitgeverij: Thomas Rap. Prijs: €10 (158 blz.)

in Hetea, Roemenië leven de Roma onder erbarmelijke omstandigheden.

Foto: Jaap de Ruig

— KLASIEK —

Petkova in De Buitenplaats

Pianiste Marietta Petkova (foto) geeft morgenavond een recital in museum De Buitenplaats in Eelde. De Bulgaarse speelt Mozart (*Fantasia in c*, KV 475 en *Sonate in c*, KV 457), Schumann (*Kinderszenen*, op. 15), Rachmaninov (8 *Preludes*, op. 32 en *Chopin (Ballade nr. 4 in f*, op. 52). Petkova trad onlangs nog op als soliste bij het Noord-Nederlands Orkest met het *Vierde pianoconcert* van Rachmaninov. 'Pure betovering. Of moeten we zeggen pure liefde?', schreef een recensent van deze krannt na een indrukwekkend recital van Petkova in Groningen. Aanvang 20.15 uur, toegang: € 10-4.

— STRIPS —

Vier signerende striptekenaars

Barbara Stok, Jean-Marc van Tol, Maaike Hartjes en Henk Kuijpers signeren zaterdag in boekhandel Scholten's Wristers in Groningen het boek *Strips in Stereo*. Voor dit strip- en muziekproject hebben veertien bekende striptekenaars hun favoriete Nederlandstalige song 'verstript'. Zo heeft Maaike Hartjes *Kinderballade* van Boudewijn de Groot bewerkt, toverde Barbara Stok *Is dit alles?* van Doe Maar om, ging Henk Kuijpers met Normaal's *D'n poot op 't gas* aan de haal en werd er Jean-Marc van Tol geïnspireerd door *Ding-adong* van Teach In. Het boek gaat gepaard met een cd waarop de liedjes te horen zijn. De signersessie is van 15.00 tot 16.00 uur.

BARBARA WEET HET BETER

DOOR BARBARA STOK

